

COĞRAFI KEŞİFLERİN EKONOMİ VE KAMU YÖNETİMİ SİSTEMİNE KATKILARI: MERKANTİLİZM VE KAMERALİZM

Konur Alp DEMİR¹

ÖZ

Coğrafi keşifler, bilinenin aslında gerçeği yansıtmadığı inancı ile mutlak gerçekliğe ulaşma çabasının bir sonucudur. Bu sonucun ortaya çıkarmış olduğu gerçeklikler ise idealleştirilen bir dünyanın maddi kavramsallaştırmasından meydana gelmektedir. Yeni coğrafyalar keşfetmek isteği yalnızca kâşiflik ruhu ile açıklanamayacak kadar geniş bir bakış açısını gerektirmektedir. Bu bağlamda değerlendirmeye alınan konunun ekonomi ve kamu yönetimi açısından incelenmesi sonucunda Rönesans Dönemi'nin yenilikçi ve dönüştürücü ikliminden beslenen coğrafi keşiflerin ekonomik ve yönetsel sonuçlarının bulunduğu gerçeğine ulaşılabilmektedir. Bu sonuçların ilk yansıdığı coğrafya ise Rönesans akımının ortaya çıktığı ve coğrafi keşif fikrinin canlandığı Avrupa'dır. Dolayısıyla ilgili sonuçların ilk önce Avrupa özelinde incelenmesi ve Avrupa'nın konu ile ilgili süreç yönetiminin incelemeye eklenmesi gerekmektedir. Bu eklenmenin, konunun bütünlüğü bozulmadan, çalışmanın alt benliğine yerleştirilmesi önem taşımaktadır. Sonuç itibarıyla bu çalışmada coğrafi keşiflerin ekonomi ve yönetim açısından açmış olduğu yeni dönem Avrupa ekseninde incelenmiş ve dünyayı keşfetmek arzusunun kâşiflik ruhu yerine, ilk aşamada ekonomik ve nihai aşamada ise yönetsel kurgularının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, Coğrafi Keşifler, Kameralizm, Merkantilizm, Rönesans

THE CONTRIBUTIONS OF GEOGRAPHICAL DISCOVERIES TO THE ECONOMY AND PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM: MERCANTILISM AND CAMERALISM

ABSTRACT

Geographical discoveries are the result of an effort to reach absolute reality with the belief that the known fact does not actually reflect reality. The realities of this result are the material conceptualization of an idealized world. The desire to explore new geographies only requires a broad perspective that cannot be explained by the spirit of discovery. In this context, as a result of the analysis of the subject in terms of economy and public administration, it is possible to reach the fact that there are economic and administrative consequences of the geographical discoveries fed by the innovative and transformative climate of the Renaissance Period. The first projection of these results is Europe, where the Renaissance movement emerged and the idea of geographical exploration was revived. Therefore, it is necessary to examine the relevant results first in Europe and to integrate the process management of Europe into the study. It is important that this articulation is placed in the lower ego of the study without disturbing the integrity of the subject. As a result, in this study, the new period opened by geographical discoveries in terms of economy and public administration is examined in the European axis. According to this, it is concluded that the desire to explore the world has economic and administrative fictions in the first stage instead of the exploratory spirit.

Keywords: Europe, Geographical discoveries, Cameralism, Mercantilism, Renaissance

¹ Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, konuralpdemir@yahoo.com.tr, ORCID: 0000-0003-1199-930X

Received/Geliş: 27/05/2019 Accepted/Kabul: 29/11/2019, Conceptual Article/Kavramsal Makale
Cite as/Alıntı: Demir, K. A. (2020), "Coğrafi Keşiflerin Ekonomi ve Kamu Yönetimi Sistemine Katkıları: Merkantilizm ve Kameralizm", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 29, sayı 1, s.118-135.

Giriş

Toplum, sahip olduğu kültürel değerleri içerisinde yaşadığı her bireyi kendi öz kimliği ile bütünleştiren bir yapılanma olarak, bireylerin ufuk noktalarını belirleyen ve bakış açılarını ayarlayan bir niteliğe sahiptir. Bu sebepten dolayı değiştirilmesi istenen bir unsur yeniden kurgulayacak olan ilgili toplumun kültürel değerleri ile yoğrulmuş öz kimlikli bireyin kendisidir (Ergil, 1984, s. 19-20, 22-24). Çünkü bireyin içinde yetiştiği kültürden mutlak biçimde ayrılması olanaksızdır (Burke, 2003, s. 19; Burke, 2016, s. 47-48; İnalçık, 2013, s. 339). Bu sonuca göre Avrupa'nın siyasi yapısını değiştiren öncülerin veya kâşiflerin, mevcut durumda, ilgili siyasi kültürün birer parçasını oluşturdukları ifade edilebilmektedir (Burke, 2016, s. 48). Buna göre ilgili değişimin başlangıç noktasının coğrafi keşifler olarak belirlenmesinin sebebi değişimin varsayılan tetikleyici unsurunun kâşiflik ruhundan ve reformist bir kültürel kimliğin varlığından kaynaklandığı (Topdemir, 2013, s. 90; Özgen, 2010, s. 12) öngörüsüdür. Bununla birlikte, söz konusu olan varsayımsal unsurun sadece kâşiflik ruhu ile açıklanamayacak kadar derin bir anlama sahip olduğu düşüncesi (Giddens, 2008, s. 130) çalışmanın ana kurgusuna yansıtılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmanın tamamı ilgili varsayımsal düşüncenin ana kurgusu üzerine inşa edilmiştir. Bu kurgunun nihai sonuca bağlanabilmesi için de Hinds'in (2010, s. 4) belirttiği üzere Rönesans Dönemi'nin iyi bir başlangıç noktası olduğu düşünülmektedir.

Sözü geçen başlangıç noktasının stratejik bir aşamasını oluşturan ve Portekizli denizci Henry (1394-1460) tarafından başlatılan coğrafi keşiflerin en önemli özelliği insanlara dünyanın bilinenden daha fazla geniş olduğunu anlatmış olmasıdır. Keşifler sayesinde yeni coğrafyalar üzerinde yeni bitki örtüleri, iklimler ve canlı türleri bilinir haline gelmiştir. Okyanusların ve denizlerin geçilmesi ile birlikte, bu su kütlelerinin temel karakteristik özellikleri ortaya çıkarılmıştır (Topdemir, 2013, s. 90). Bunun yanı sıra yenilikleri keşfetme ruhu, aslında "beyaz adamın" ayak basmasından önce de varlığını koruyan topraklar için hiçbir anlam ifade etmemekteydi. Bilinmeyen, ancak varlığı ile dünyada bir yer kaplayan topraklar üzerinde yaşayan yerli halkın kültürü ile yaratılmış olan uygarlığın beyaz adam tarafından yok edilmesinin ardından oluşan yeni uygarlık eskisine oranla insan hayatında çok fazla bir değişikliğe sebep olmamıştır (Lewis, 2008, s. 1).

Coğrafi keşifler, dünyanın varlığının olması gerekenden daha büyük ve taşıdığı değerlerin insanlık için daha önemli olduğu sorgulamasının yapıldığı bir devrimdir. Bu devrimin öncüleyici sebepleri de yeni ticaret alanları bulmak, altın ve gümüş gibi değerli madenlere erişmek, üretim için gerekli olan hammadde kaynaklarını keşfetmek ve olası bir yeni dünyada yer kapmak isteğiydi (Luraghi, 2000, s. 13). Bu istek işleyen süreç içerisinde sömürgecilik uygulamasını meydana getirmiştir (Ferro, 2017, s. 37). Sömürgecilik, yabancı bir toprağı işgal ederek kendi hâkimiyeti altına almak anlamına gelmektedir. Bu bağlamda sömürgecilik kolonileşmek ifadesiyle de tanımlanabilmektedir (Ferro, 2017, s. 19). Ferro'ya (2017, s. 19) göre "Batı tarihçilik geleneği, sömürgeciliği Büyük Keşifler dönemiyle..." başlatmaktadır (Ferro, 2017, s. 19).

Ferro'nun (2017, s. 19) Meyer ve arkadaşlarından (Meyer vd., 1991) aktardığına göre 1991 yılında yayımlanan "L'Histoire de la France Coloniale"² (*Sömürgeci Fransa'nın Tarihi*) adlı eserde sömürgecilik uygulamasının 15. Yüzyıl kâşiflerinin serüvenleri sonucunda başladığı belirtilmektedir (Meyer vd., 1991; akt. Ferro, 2017, s. 19).

Sömürgecilik anlayışının fikrîsel temelleri ise merkantilizm düşüncesinin "...bir ülkenin ancak başka bir ülkenin fakirleşmesi pahasına büyüyebileceği..." inancına dayanmaktaydı. Bu inanç kapsamında ortaya çıkan sonuç ise devletin içerisinde oluşan "tekellerin" hükümetin mutlak koruyuculuğu içerisinde varlıklarını sürdürürken, sınır dışında ise sömürgecilik faaliyetlerinin hız kazanması için çaba göstermeleriydi. Bu amaç doğrultusunda sömürgeleştirilebilecek nitelikteki güçsüz devletlerin değerli madenlerine el koyabilmek için başta İspanya ve Portekiz olmak üzere yayılmacı idealler taşıyan devletler öncü kuvvetlerini "uzak topraklara" gönderilmişlerdir (Skousen, 2007, s. 17).

Bu çalışmada coğrafi keşiflerin sebep ve sonuçlarından yola çıkılarak Avrupa'nın ekonomik ve yönetsel sisteminin keşif sonuçlarına nasıl tepki verdiği incelenecektir. Bu bağlamda ilk önce coğrafi keşiflerin tetikleyici unsuru olarak nitelendirilen Rönesans Dönemi keşfetme ve merak duygusu ile kurgulanmış bir konu bütünlüğü içerisinde incelenecektir. Ardından ulaşılmaması öngörülen hedefe bir zemin oluşturmak amacıyla coğrafi keşiflerin sebepleri konu edilecek ve bu dönemde Avrupa'nın ilgili konuya bakış açısı incelemeye alınacaktır. Bu bağlamda coğrafi keşiflerin ekonomi açısından fikrîsel kurgusunu tamamlayan merkantilizme ve bu sistemin gelişmesine katkı sağlayan yayılmacılık politikalarına değinilecektir. Nihai aşamada ise coğrafi keşiflerin kamu yönetimi sistemine yansıyan tarafı olan kameralizm düşüncesine yer verilerek çalışma tamamlanacaktır.

Rönesans ve Keşifler Çağı

15. ve 16. Yüzyıllar Avrupa için ileri atılmış devrimci bir adımın dönemlerini oluşturmuştur. 1400'lü yıllarda haritalar belirsizlikler yüzünden eksik çizimlerle dünya tarihine yön vermeye çalışırken, 1500'lü yıllarda söz konusu olan belirsizliklerin önemli bir parçası çözüme kavuşturulmuş ve haritalar günümüz çizimlerine eskisinden daha fazla yaklaşmıştır (Arnold, 1995, s. 7). Çünkü coğrafi keşifler Avrupa'nın dünyaya bakış açısını değiştirmiş, dünya hakkındaki bilgisini arttırmıştır. Coğrafi keşiflerden önce ise Avrupa'nın dünya hakkındaki bilgisinin "mit" ve "fanteziler" üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır (Topdemir ve Unat, 2008, s. 91).

Avrupa için ileri atılması gereken adımlar kısa bir sürede hızlı bir biçimde gerçekleşmiştir. Christopher Columbus (1451-1506) 1492 yılında Atlas Okyanusu'nu geçmiş ve 30 yıl içerisinde ise Portekizli denizciler Ümit Burnu rotasını takip ederek Çin ve Japonya'ya kadar ulaşmışlardır. 1521 yılında Pasifik Okyanusu'nun geçilmesi ile birlikte dünya üzerinde ilk defa okyanuslar kullanılarak seyahatin başlangıç noktasına ulaşılmıştır (Arnold, 1995, s. 7-8).

Coğrafi keşiflerin ilk olarak 14. Yüzyıl'da Floransa, İtalya'da ortaya çıkan Rönesans Dönemi'ne rastlaması da dikkat çeken önemli bir konu başlığını oluşturmaktadır. Rönesans, Batı Avrupa'nın yaklaşık olarak 14. Yüzyıl ile 15. Yüzyılları

² Daha ayrıntılı bilgi için Bkz.: Jean Meyer, Jean Tarrade, Annie Rey-Godzeiguer, Jacques Thobie. *Histoire de la France Coloniale*, Armand Colin, 1991, Paris.

arasında geçen zaman dilimine verilen isimdir (Hinds, 2010, s. 4). Burke (2003, s. 19) ise 1300 yılında başlayan ve 1490 yılında son bulan dönemi İtalyan Rönesansı'nın "ilk aşaması" olarak adlandırmaktadır (Burke, 2003, s. 19).

Rönesans "Yeniden Doğuş" anlamına gelmektedir. Rönesans hareketinin temel mantığı antik dönem eserlerinin Yeniçağ'da yeniden yorumlanarak değerlendirilmesi düşüncesidir. Bir diğer ifade ile Rönesans edebiyat ve güzel sanatlar alanında başlatılan yeniden diriliş hareketinin teknik adıdır. Rönesans döneminde, aynı zamanda, bilim üzerinde önemle durulan bir konu haline gelmiştir. İnsanlığın düşünce yapısı değişmiş, akla ve bilime uygun olmayan temelsiz ve asılsız söylemler geçerliliğini yitirmiştir. En azından bu amaç doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır (Altunan, 2013, s. 295-296).

Avrupa, Rönesans Dönemi içerisinde yer alan yaklaşık 200 yıl içerisinde kültürel bir değişim yaşamıştır. Bu değişim sanat, edebiyat, resim, müzik, felsefe ve eğitim alanlarında kendisini göstermiştir. Dolayısıyla Rönesans'ı kültürel bir hareket tarzı olarak da anlamlandırmak mümkündür (Hinds, 2010, s. 4). Bu kültürel hareketin insanların keşif ruhunu tetiklemesi Ortaçağ'ın değişimci istencinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Ortaçağ devletleri, bu dönemde, yeni bir görünüm altında ulus devletleri haline dönüşmeye başlamışlardır. Feodal sistem yönetim düzenleri içerisindeki önemini kaybetmiş ve orta sınıfın ekonomide söz sahibi olmaya başlaması ile birlikte ekonomi alanında yeni bir başlangıç dönemi meydana gelmiştir. Bu gelişmelerin sürükleyici sebeplerine dayanan sonuçları ile Kilise güç kaybetmeye başlamış ve derebeylik sisteminin dayanak noktaları zayıflayarak süreç içerisinde yok olmuştur. Sonuç itibarıyla Avrupa kültürel bir dönüşüm sayesinde ekonomik, toplumsal ve siyasal yönden yeni bir döneme girmiştir. Yeniliklere kapı aralayan bu dönemin keşif ruhunu canlandırması ile birlikte coğrafi keşifler başlamıştır (Topdemir, 2013, s. 90).

Farklı bir bakış açısı geliştirmek gerekirse, belki de, Avrupa'daki dönüşümün sebebi Rönesans'ın kurgusal çağrışımları değil, aksine Rönesans düşüncesini ortaya çıkaran zihniyetteki dönüşümün kendisidir (Coşkun, 2003, s. 46). Çünkü Rönesans kelime olarak "yeniden doğuş veya yeniden diriliş" anlamına gelmekte ve bir dönüşümün kurgusal temasını oluşturmaktadır. Bu temanın özünde ise İtalya'nın Haçlı Seferleri sonrasında Doğu ticaretinden kazandığı maddi olanaklar sayesinde canlanan siyasi ve iktisadi kalkınma yer almaktadır (Coşkun, 2003, s. 48).

Rönesans olandan olması gerekene atılan bir adım veya bir hareket sürecidir. Bu süreç içerisinde eskide kalmış arzu ve heveslerin yeniden deneyimlenmesi talep edildiği gibi, yeni tecrübeler de kapı aralayan bir merak ve araştırma duygusu hayat bulmuştur (Pater, 2002, s. 35-36). Coğrafi keşiflerin tetikleyici unsurunun da bu merak ve araştırma duygusu olduğunu ifade etmek yanlış bir sonucu ortaya çıkartmayacaktır. Çünkü Rönesans hareketinin coğrafya bilimini geliştiren ve bu bağlamda coğrafi keşifleri destekleyen iki önemli niteliği vardır. Bu nitelikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Özgen, 2010, s. 12):

- İnsan önemli ve güçlü bir varlıktır ve bu nitelikleri ile farklı alanlarda kazanımlar gerçekleştirme olasılığı vardır.
- Dünya insanın merak duygusunu tetikleyebilecek önemli bir yerdir. Bu sebepten dolayı dünya araştırılmaya değer bir niteliğe sahiptir.

Avrupalı kâşiflerin Afrika ve Asya çevrelerinde gerçekleştirdikleri yolculukları ve Atlas Okyanusu'nu aşarak uzak dünyadaki yeni kıtayı bilinir hale getirmeleri sayesinde,

dünya ayrı kıtalardan oluşan parçalı bir yapı yerine, kıtaların birbirlerine ticaret ve ulaşım yolları ile bağlandığı bir bütün haline gelmiştir. Bu yeni dünya düzeninin “kıtalar birliği” olarak anlamlandırılması önem taşımaktadır. Çünkü bu birlik sayesinde gıda ürünleri, ticari mallar, bitki ve hayvanlar, hastalıklar, bilgi ve fikirler küresel alanda paylaşımına açılmışlardır (Lewis, 2008, s. 56-57).

Rönesans’ın önemli bir diğer özelliği ise sömürgeciliğin başlangıç tarihini oluşturmasıdır (Luraghi, 2000, s. 13). Bu kısa bilginin önemi sonraki aşamalara bir zemin oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Sömürgecilik konusuna ileri aşamalarda yer verilecek olmasından dolayı, bu noktada yalnızca kısa bir giriş niteliğinde Rönesans ile sömürgecilik arasındaki bağlantının kurulması önem taşımaktadır.

Coğrafi Keşiflerin Sebepleri

Coğrafi keşiflerin veya diğer bir anlatım ile yeni coğrafyalar keşfetme hedefinin temel amacını tek bir başlık altında toplamak oldukça zordur. Çünkü yaşanan dönemin farklı boyutlardan değerlendirilmesi ile çeşitli ihtiyaçların güdülediği bilinmeyene ulaşma çabası coğrafi keşiflerin tetikleyici unsurunu oluşturmaktaydı. Bu bağlamda coğrafi keşiflerin sebeplerini ekonomik, teknolojik, siyasal, dinsel ve kültürel olmak üzere beş başlık altında toplamak mümkündür (Topdemir, 2013, s. 90). Çünkü Keşifler Çağı’nın tarih sahnesindeki yerini alabilmesi için denizci kâşiflere ve bu kâşiflerin beklenen sonuca ulaşabilmeleri için de bir devletin yönetiminin desteğine ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu dönemde Portekiz, İspanya ve İngiltere’nin kâşifleri destekleyecek politikalar belirledikleri bilinmektedir. İtalyanlar ise bilinenin ötesine geçilebilmesi için Akdeniz’de kazandıkları denizcilik ve haritacılık tecrübelerini Batı Avrupa ile paylaşmışlardır. Bununla birlikte, İtalya, coğrafi keşiflere maddi destek de vermiştir. Örneğin, zenginliği ile tanınan Cenovalı tüccar Francisco Pinelo, Christopher Columbus’un Atlas Okyanusu’nda gerçekleştirdiği birinci ve ikinci seyirlerinin maddi destekçisi olmuştur (Topdemir ve Unat, 2008, s. 92).

Ekonomi ile siyasetin arasındaki bağ Weber’in (1999, s. 19) ifadesi ile “...kapitalizmin geliştirdiği türler...” bağlamında açıklanabilmektedir. Çünkü özellikle deniz ticaretinden beslenen kara ticareti “sürekli ilişkiler” başlığı altında değerlendirilebilecek niteliktedir. Kamu kurumlarının ihtiyaç duyduğu para söz konusu yapılan “sürekli ilişkiler” sonucunda sağlanabilmekteydi. İhtiyaç duyulan parayı kamu kurumlarına veren yatırımcı, bağışçı veya destekçiler özellikle savaşlara, kamu binalarının inşa edilmesine, deniz aşırı topraklarda sömürgecilik faaliyetlerinin sürdürülmesine katkı sağlamışlardır. Weber bu kişilikleri “kapitalist maceraperestler” olarak nitelemektedir (Weber, 1999, s. 19).

Rönesans Dönemi, “deneysel yöntem” kavramının hayat bulduğu bir zaman dilimini oluşturmaktadır. Bir diğer ifadeyle deneyerek öğrenme, inceleme yapma ve laboratuvar ortamı geliştirme Rönesans Dönemi’nin icatları arasında yer almaktadır (Weber, 1999, s. 14). Belki de bu sebepten dolayı coğrafi keşiflerin başlangıç noktası olarak Rönesans Dönemi alınmaktadır (Hinds, 2010, s. 4).

Rönesans Dönemi’nde yaşanan değişimler macera ruhunu tetiklemiş ve Avrupalıları bilinmeyeni keşfetme isteği ile harekete geçirmiştir. 1453 yılında İstanbul’un Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesi sonucunda, Avrupalılar İtalyan tüccarların getirdikleri dışındaki Doğu kaynaklı malları satın almamaya başlamışlardır. İtalyanlar, Haçlı Seferleri öncesi ve sonrasında Araplar ile ticari ilişkilerini sürdürmüşlerdir. 13.

Yüzyıl'ın son çeyreği süresince İtalyan tüccarlardan bir kısmı Çin'e ulaşmayı başarmışlardır. Ancak İtalyan tüccarların kara yolu ile Avrupa'dan Çin'e ulaşmaları yaklaşık iki buçuk yıl sürmekteydi (Rao, 2007, s. 181). Bu anlatım ile desteklenebilecek en kısa sonuca göre ticaretin zaman kaybetmeden yapılması, para azlığı sorununun çözüme kavuşturulması, değerli madenlere sahip olunması ve böylece varlık birikiminin hızlandırılması açısından yeni ulaşım yollarının bulunması coğrafi keşiflerin zorunluluğunu yansıtmaktadır (İnalçık, 2013, s. 127-129).

Coğrafi keşiflerin başlamasından önce Avrupalıların ihtiyaç duyduğu ticari mallar Müslümanların aracılığı ile kendilerine ulaşmaktaydı. Müslümanlar Çin'den deniz yolu ile ve Türkler ise Orta Asya'dan kara yolu ile getirmiş oldukları ticari malları Akdeniz ve Karadeniz'de Venedik ve Ceneviz tüccarlarına satmaktaydılar. Aracılık veya komisyonculuk masraflarının satın alınan malların maliyetini yükseltmesinden dolayı, satın alınması istenen mallara doğrudan ulaşılması ihtiyacı gündeme gelmiştir. Bunun için de Çin, Hindistan ve Orta Asya bölgelerine denizden ve karadan gidilebilecek yeni ulaşım yollarının bulunması gerekmektedir. Bu iktisadi gereklilik Avrupalıların yeni rotalar ve yeni yerler bulmalarını zorunlu bir hale getirmekte ve bilinmeyen, ancak var olduğuna inanılan topraklarda yeni bir ticari alan yaratma isteklerini teşvik etmekteydi (Tanilli, 2011, s. 70-71).

Coğrafi keşiflerin bir diğer sebebi de inancının peşinden gitme içgüdüsünün teşvik ettiği insan merakını tatmin etme duygusuydu. Doğu kültürleri ile gerçekleştirilen ticaret ve savaşların karşılıklı iletişime sebep olması Avrupalıların coğrafya bilgisini arttırmış, matbaanın kullanılmasına başlanması sonucunda da somut verilerin yayılması hızlanmıştı. Bu gelişmeler sonucunda dünyanın yuvarlak olduğu gerçeğinin hızla benimsenmesi ile okyanus üzerinden uzak mesafelere gidebilecek yeterliliğe sahip denize elverişli gemilerin sabit bir rotayı takip etmesi sonucunda mutlaka Hindistan'a ulaşılacağı inancı yaygınlık kazanmıştı. Bu inanç da coğrafi keşiflerin düşünsel güdüleyici sebebinin oluşturmaktaydı (Tanilli, 2011, s. 72).

Coğrafi keşiflerin sebeplerini kapitalist düşüncenin yaratmış olduğu girişimcilik ruhunda aramak gerekmektedir. Bu arayış (İnalçık, 2013, s. 128-131) çalışmanın kurgusunu sağlam temeller üzerinde kurabilmek için önem taşımaktadır.

Kapitalizmin başarısının kaynağının girişimcilerin ortaya çıkmasına bağlı olduğunu vurgulamakla birlikte, girişimcilerin varlık kazanabilmesi için de kapitalizmin başarı göstermek zorunda olduğu ifade edilebilmektedir. Bu ifadenin kuramsal kaynağını ise Joseph Alois Schumpeter'in "Yaratıcı Yıkım Teorisi"de bulmak mümkündür. Çünkü Schumpeter'e göre girişimciler bir şekilde yeni ürünleri meydana getirerek (üreterek) veya zaten kullanımda dolaşan ürünleri bir araya toplayarak maddi kalkınmanın zeminini oluşturmaktadırlar. Ancak girişimcilerin bu faaliyetleri başarılı biçimde sonuçlandırabilmeleri için piyasada tek el hâkimiyet kurmaları gerekmektedir. Bu durumda ise Schumpeter'in "yaratıcı yıkım" olarak söz ettiği sonuç ortaya çıkmaktadır. Yaratıcı yıkım, eski yerine yeniyi getiren kapital güçlerin hem piyasaya hâkim olmasını hem de "yeni teknolojilerin" kullanımının artırılmasını anlatan bir kurguya sahiptir (Demir, 1995, s. 165).

Yüzyıllar öncesinde yaşamış bir bilgin ve tarihçi olan İbni Haldun'a (Mardin, 1991, s. 38) göre ekonomi toplumsal yaşamın devam ettirilebilmesi ve toplumsal dayanışmanın sağlanabilmesi için önemli bir zorunluluktur. Bu zorunluluktan

kaynaklanan sebeplerden dolayı toplumlar sürekli bir biçimde iktisadi faaliyetler içerisine girmektedirler (Demircioğlu, 2018, s. 224).

İbni Haldun'a göre insanın yaşamını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu maddelere sahip olabilmesi amacıyla iktisadi faaliyetler içerisinde bulunması gerekmektedir. Bu noktada insanın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla giriştiği faaliyetler ve üretim alanında geliştirdiği yöntemler toplumsal farklılıkların ortaya çıkartılabilmesi için önem taşımaktadır (Demircioğlu, 2018, s. 225).

İbni Haldun devletin ticaret ile ilgilenmesini ve ticari faaliyetler içerisinde baskın bir aktör olmasını eleştirmektedir. Çünkü sermayesi büyük ve yetkileri fazla olan devletin kazancı, sermayesi devlete göre sınırlı olan ve devletin belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde hareket etmek zorunluluğu içerisinde bulunan özel girişimcilerin kazancından daha fazla olacaktır. Bu durumda ise girişimciler devletten daha az kazanacaktır. Devletin kazanması sonucunda halkın da kazanacağı görüşü yüzeysel bir bakış açısına göre olumlu bir sonucu ortaya çıkarttığı düşünülmese de, devletin vergi kaynağının halk olduğu gerçeği dikkate alındığı takdirde, halkın kazancının az olması devlete ödenen verginin de az olması anlamına gelmektedir. Devletin baskın karakter ile piyasada yer alması ticaretin tekelleşmesi olumsuzluğunu ortaya çıkartabilecektir. Ticaret için önemli bir unsur olan rekabet, devletin hâkimiyeti altında azalacak ve böylece girişimcinin sahip olduğu ticari malların satış hareketleri seyrek bir rota üzerinden sürdürülecektir. Böyle bir durumda ise tekel durumunda bulunan devlet sahip olduğu ürünlerini olması gerekenden daha fazla bir fiyata satma isteği içerisine girebilecektir. Girişimciler ise rekabet orantısızlığı sebebiyle sermaye olarak biriktirdikleri ürünlerini daha ucuza satmaya başlayacaklardır. Böylece alım ve satım arasında bir dengesizlik ortaya çıkacaktır. Halkın kazancının az olması, nihai aşamada, devletin toplayacağı vergilerin de az olmasına sebep olacaktır. İşte bu sebepten dolayı devlet sahip olduğu mutlak güç ile ticari hayatta baskın karakter olarak ortaya çıkmamalıdır (Sanay, 2007, s. 62).

Keşifler Çağı'nda Avrupa

Keşifler Çağı'ndan (Ortaçağ'ın sonları) Sanayi Devrimi'ne kadar geçen süre içerisinde yeni bir dönemin varlığı hissedilmektedir. Bu dönem makineleşmenin, yenileşmenin ve buluşların ortak zaman dilimi olması açısından önem taşımakta birlikte, feodal beyliklerin yıkılarak yerlerine ulus devletlerin kurulması ile devlet yönetimi alanında da devrimci bir nitelik taşımaktadır. Bu dönem içerisinde kurulan yeni devletlerin temel özelliği ekonomilerinin ticarete ve özellikle de dış ticarete dayandığı olmasıydı. Ulus devletin varlık kazanması ile birlikte yönetim yetkisi merkezi bir otoritede toplanmış ve ekonominin yönetiminden toplumsal sorunların çözümüne kadar merkezi yönetim birincil konuma yükselmiştir. Örneğin, gelir düzeyi düşük insanlara yardım etmek ve sorunlarını çözüme kavuşturmak, işsiz insanlara iş olanakları yaratmak gibi sosyal devlet anlayışı ile örtüşen uygulamalar merkezi yönetimin sorumluluğuna verilmiştir. Böylece bireysel girişimler ile sosyal sorumlulukların yerine getirilmesi anlayışı, yerini devletin toplum için mücadele etmesi gerekliliği anlayışına terk etmiştir (Ölmezoğulları, 2003, s. 40-41).

Böyle bir dönem içerisinde (14. Yüzyıl'ın ikinci yarısından 16. Yüzyıl'ın sonlarına kadar) Avrupa evrimleşme süreci içerisinde girmiştir. Din ve siyaset alanlarında önemli reformlar gerçekleşmiş, toplumsal düzlemde ve devlet yönetiminde “insan merkezliği” anlayışı benimsenmiştir (Yalçınkaya, 2013, s. 79-80). Bu dönem içerisinde yer alan 15. Yüzyıl Avrupa'nın düşünce çerçevesinin şekillendirildiği bir dönemi oluşturmaktadır. Bu yüzyılın sonlarına doğru, Avrupa, bakış açısını kendi topraklarının ötesinde yer alan kıtalara çevirmiştir. Bu değişiklik Avrupa'nın yayılmacı politikalar geliştirerek farklı kıtalarda kolonileşmesinin de öncülüğünü oluşturmuştur. Gerçekte bu dönemde gündeme gelen uzak yerlere ulaşma çabasının yalnızca “kâşif”lik ruhu ile açıklanması konuya bakış açısını daraltmaktadır. Çünkü Katoliklerin dini amaçlarla örülmüş Avrupa dışı seyahatlerini yeni yerler keşfetme ve bilinmeyi öğrenme gibi idealist amaçlar yerine, yalnızca misyoner faaliyetleri için yapıldığını ifade etmek, bu noktada, ulaşılmaya çalışılan hedefi yakınlaştıracaktır (Goff, 2008, s. 218).

Ulaşılmaya çalışılan hedefin odak noktasında tüccarların kendilerine yeni pazar arayışları ve alım gücü yüksek olan insanların ise yeniliklere ulaşma çabası yer almaktaydı. Örneğin, yeni şeker ve baharat kaynaklarına ulaşmanın yolu değerli madenleri bulmaktan geçmekteydi. Dolayısıyla ihtiyaçları karşılamak için yeni kaynaklara ulaşmanın önemi her zamankinden daha fazla artmıştı. Bunun için de Akdeniz dışına çıkılarak arayışları okyanus çerçevesinde genişletmenin en doğru karar olduğu yönünde bir fikir birliği oluşmuştur. Bu fikir birliğinin bir diğer sebebi de Akdeniz'de Türk hâkimiyetinin artış göstermesinden dolayı ortaya çıkan zorunluluklardan kaynaklanmaktaydı (Goff, 2008, s. 219-220).

Coğrafi keşiflerin sonucunda uzak topraklara ulaşılması, ticaretin Akdeniz üzerinden değil, artık Atlas Okyanusu üzerinden sağlanacak olması ve bu sayede Asya, Afrika ve Amerika Kıtaları'ndan değerli madenlerin Avrupa'ya taşınması dış ticareti geliştirdiği gibi bazı sakıncalı sorunları da ortaya çıkarmıştır. Örneğin, birbirlerinden uzak ülkelerdeki tüccarların kendi çıkarlarını kendi topraklarında diğer yabancı tüccarlara karşı koruyabilmeleri için merkezleşmiş ve güçlü bir otoriteye ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu durum da Avrupa'nın siyasal rejiminin merkezî yönetim sistemine doğru evrimleşmesine sebep olmuştur (Ölmezogulları, 2003, s. 43).

Avrupa'nın hedefini uzak yerlere odaklamasının bir diğer önemli sebebi de okyanuslara dayanabilecek türde gemilerin inşa edilme teknolojisinin gelişme göstermesidir. Bu gelişme, aslında, 13. Yüzyıl'ın bir ürünüdür. Bu tarihten önce gemiler sancak³ ve iskele⁴ olmak üzere yan-kıç⁵ omuzluktan⁶ sarkıtılan dümenler ile idare edilirken, ilerleyen teknoloji ile birlikte kıç tek dümen ve kare ana yelken uygulamasına geçilmiştir. Bu sayede gemilerin manevra kabiliyeti artmış, kare ana yelken ile rüzgâr gücünden daha fazla faydalanılmış ve gemiler tek dümen ile daha kolay bir biçimde idare

³ “Gemilerin sağ yanı.” (Bkz. “Sancak”: Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10.09.2019).

⁴ “Gemilerin sol yanı.” (Bkz. “İskele”: Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10.09.2019).

⁵ “Deniz teknelerinde art taraf” (Bkz. “Kıç”: Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10.09.2019).

⁶ “Gemilerde baş ve kıç bölümlerinin her bir yanı.” (Bkz. “Omuzluk”: Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10.09.2019).

edilmeye başlanmıştır. Bu gelişmeler sayesinde Atlas Okyanusu geçilebilmiştir (Goff, 2008, s. 221-222).

Yeni kıtaya ulaşan Avrupalılar iç kesimlere doğru ilerledikçe göçebe halkların zaman zaman konakladıkları topraklara ulaşmışlardır. Bu noktada bir yanılısıma yaşayan Avrupalılar bu toprakların sahihsiz olduğunu düşünerek, buralarda koloni kurmaya başlamışlardır. Bu noktada önemli sorunlar ile karşılaşılmasına rağmen, yerleşik toplulukların yaşadığı alanlarda varlık gösterme çabasıyla kaynaklanan uygarlık çatışması yaşanmıştır. Bu da Avrupalı'nın keşfetme arzusunun yıkıcı sonucunu oluşturmuştur (Lewis, 2008, s. 1-3).

Avrupa'nın siyasal sisteminde ve toplumsal yapısında dönüşüm yaratan önemli olaylardan biri 1453 yılında İstanbul'un fethedilmesidir. Bu olay Türklere Avrupa'nın iç taraflarına doğru ilerlemenin yolunu açmıştır. İstanbul'un fethedilmesi ile coğrafi keşiflerin ardından yaşanan dönüşümlerin bağlantı noktası ise güç otoritesinin "merkez" üssünün değişmesidir (Giddens, 2008, s. 120-121). Avrupalı devletlerin "deniz yoluyla güç genişletmesi" ihtiyacı ve ticaret için yeni rotaların keşfedilmesi gerekliliği güç otoritesinin merkez üssünün değişmesinden kaynaklanmaktadır (Giddens, 2008, s. 121-128).

Söz konusu edilen dönüşüm ise bir anda olmamış, zorlu bir süreçten geçilmiştir. Örneğin, dünya 1337-1453 yılları arasında İngiltere ve Fransa karşıtlığında yaşanan "Yüzyıl Savaşları" ile sarsılmıştır. Bu dönemde Avrupa'nın Ortaçağ zihniyeti sorgulamaya açılmıştır. Avrupa yeni bir dönüşüm yaşamak için evrimsel bir zaman diliminden geçerken, savaş ve yıkımlardan oluşan sorunlar yumağı içerisinde kalmıştır. Avrupa'nın bu sorunlar yumağından çıkması Avrupalı gemicilerin okyanuslara açılması ile aynı tarihe rastlamaktadır. Bu tarihten sonra okyanuslar artık geçilebilen su yolları konumuna yükselmiştir. Okyanusların erişilebilir olması ile birlikte zorlu süreçler yerini devrimci bir zaman dilimine bırakmıştır. Bu sayede yenilikçilik alanında ilerleme kaydeden Avrupa, kendisi için yeni bir başlangıç noktası yaratmıştır (McNeill, 2002, s. 417-418).

Bu çerçevede değerlendirildiği takdirde Avrupa'nın niteliksel güç otoritesinin de tartışmaya açılması gerekmektedir. Bu bağlamda Avrupa olarak adlandırılan bütünlük, gerçekte, Doğu İmparatorlukları ile kıyaslandığında oldukça küçük bir varlığı sembolize etmekteydi. Güç otoritesinin merkez üssünün değişmesinden önce Avrupa'nın dünyanın geri kalanına hükmetmesi veya otoriter bir güç olarak ortaya çıkması beklenen bir durumun mutlak sonucunu oluşturmamaktaydı. Ancak Avrupalıların "denizlerin efendisi" olmayı başarmaları beklenmeyen durumların başarılı sonuçlarını ortaya çıkartmıştır. Uzak mesafelere gerçekleştirilen deniz yolculukları dünyanın keşfedilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu durum ise Avrupalıların bakış açılarını genişletmiştir. Çünkü Türklerin mücadeleleri sonunda değişen ticaret rotalarının yerlerine yenilerinin bulunması önemli bir zorunluluk haline gelmişti. Avrupalıların macera ruhu ile yeni kıtaları, ticaret alan ve rotalarını bulmaya çalışmalarının sebebi de bu zorunluluktan doğan ihtiyaçlardır. Çünkü ilgili dönemde "...coğrafi bilgi sağlamakta uzmanlaşmış "kaşifler"..." henüz ortaya çıkmamışlardı. Buna göre Avrupalılar dünyanın bilinmeyenlerini sadece kâşiflik ruhu ile değil, güç otoritelerinin merkez üssünün değişmesi ve ticaret rotalarının hâkimiyetinin başkalarının güdümünde olmasından kaynaklanan olumsuzluklar ile mücadele edebilmek için keşfetmeye çalışmışlardır (Giddens, 2008, s. 128-130).

Nihai aşamada ise, yukarıdaki ifadeleri de destekleyici bir yaklaşım çerçevesinde, tarihteki büyük imparatorlukların varlıklarının birinci koşulunun hazinelerinin zengin olması şeklinde açıklanabilmektedir. Bu zenginlik ticaret ilişkilerinin ve ticari yeteneklerinin kuvvetli olması ile doğru orantılıdır. Ancak bilinen hiçbir “dünya uygarlığı” veya dünyanın otoriter gücü Avrupalılarda olduğu gibi deniz taşımacılığı ile sürdürülen ticaret ve bu sayede ulaşılan farklı kıtalarda gerçekleştirilen sömürgeleştirme faaliyetleri ile kurulmamıştır. Dolayısıyla coğrafi keşiflerin yalnızca maceracılık ruhu ile gerçekleştirilen serüvenler olarak anlamlandırılması, bu keşiflerin sürükleyici motivasyonunun ve tetikleyici unsurlarının gözden kaçırılmasına sebep olabilecektir (Giddens, 2008, s. 129-130).

Coğrafi Keşiflerden Merkantilist Düşüncenin Doğuşu

Bir ekonomi politikası olarak Orta Çağ'ın sonlarından 1500'lü yıllara kadar geçen üç yüzyıldan daha fazla bir süre içerisinde etkisini hissettiren (Hansen, 2005, s. 59) merkantilizm, basit bir iktisadi düşünceden daha fazla anlam ifade etmektedir. Bu bağlamda, merkantilizm metodolojik, teorik ve siyasal sistem açısından geniş bir tartışma ortamı yaratmaktadır (Magnusson, 2015, s. 15). Merkantilizmin en temel felsefesi tek bir devlet içerisinde bir iç pazar yaratmaktır (Hansen, 2005, s. 62).

Amerika'nın keşfedilmesi ile birlikte dünya tarihi için önemli bir başlangıç noktası yaratılmış olmaktadır. Bu tarihten sonra Avrupa'nın ürettiği bütün mallar için yeni ve doyuma ulaşmasına çok fazla vakit olan bir pazar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu pazarın işletilmesi için gerekli olan ürün çeşitliliği fazlalaşmış ve yeni zanaat kolları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ticaret ve farklılaşan iş kolları ile Avrupa yeni bir döneme girmiştir. Avrupa'dan Amerika'ya götürülen ve Amerika'dan Avrupa'ya getirilen ürünler birbirlerine yabancı olduğu için karşılıklı dönüşüm kârlı bir ticaret ortamını yaratmıştır (Smith, 2007, s. 22).

Coğrafi keşiflerin yaratmış olduğu bu dış pazar, Avrupa'nın altın ithalatının önünü açmıştır. Avrupa sömürgeleştirdiği topraklardan kendi kıtasına altın taşımaya başlamış ve niceliksel olarak zenginliğini arttırmıştır. Bununla birlikte sömürge topraklarının Avrupa için yeni ticaret alanlarını oluşturması açısından önemi oldukça fazla büyüktür (Peuker, 2012, s. 93).

Yeni ticaret alanlarının keşfedilmesi ile birlikte tüccarların egemen güçten destek beklemesi ve egemen gücün ise kendi tüccarlarını koruma isteği ile girişimlerde bulunması ulusal ekonomiyi ve hedef yönelimli kendi çıkarlarını koruma politikasını geliştirmiştir (Peuker, 2012, s. 93-94).

Coğrafi keşiflerden önce Avrupa'nın ekonomisi kırsal ve yerel ekonomiye dayanmaktaydı. Bu dönem ulus devlet kavramından söz etmek için erken bir zaman dilimini oluşturmaktaydı. Anayasal monarşi henüz yönetim sistemleri içerisinde yer almamakta ve toplulukların yönetimde temsilcileri gibi fikirler varlık kazanmamıştı. Bu fikir ve kavramlar, Avrupa'nın ticari işlem kapasitesinin genişlemesi, ticaretin yerelden sıyrılarak uluslararası bir boyut kazanması ve yönetime katılım düşüncesinin ortaya çıkması ile yeni bir döneme girilmiş olmanın habercisi konumundaydılar. Dolayısıyla coğrafi keşiflerin Avrupa'nın ticari yaşantısında önemli bir dönüm noktası olduğu açık bir biçimde vurgulanabilmektedir (Wood, 2002, s. 110).

Merkantilist sistem bir ulusun zenginliğinin ve gücünün artırılması isteği üzerine kurgulanmıştır. Dünyanın zenginlik kaynaklarının değişmez, bir diğer ifadeyle

kullanıldıkça artış göstermez bir niteliğe sahip olduğu düşünülmekteydi. Bu değişmezliği artışa çevirebilecek işlemin ise ticaret olduğu kabul edilmekteydi. Ticaret aracılığı ile zenginlik kaynakları bir ulustan başka bir ulusa aktarılabilmekteydi. Bu durumda da biri kaybederken bir diğeri kazanmış olmaktadır (Wood, 2002, s. 111).

Merkantilizm büyük ölçüde siyasi amaçlar için türetilmiş ekonomik bir sistemdir. Bu bağlamda düşünüldüğü takdirde merkantilizm, siyasal sistemin ekonomik açıdan rasyonel vurgulayıcısı konumundadır (Magnusson, 2007, s. xii).

Merkantilizm, feodal sistemin çökmesinin ardından ulus devletlerin ortaya çıkması ile birlikte devlet yönetiminde merkezileşmenin sağlanması aşamasında önemli görev(ler) üstlenmiştir. Çünkü merkantilizm düşüncesi, devletin ekonomiye müdahale etmesi gerekliliğini kendi fikirsel bütünlüğü içerisinde yönetim sistemine aktarmaya çalışmıştır. İşte bu çabaların yönetim sistemine yansımalarının sonucu da Almanya'da kameral bilimler adı ile ortaya çıkmıştır (Eryılmaz, 2012, s. 34). Kameralizm konusuna ileri aşamalarda tekrardan yer verileceğinden dolayı bu noktada yalnızca kısa bir açıklama yeterli görülmektedir.

Bir devletin ekonomik sistemini, yönetim yapısından ayırmanın kabul edilir bir tarafı bulunmamaktadır. Bu ekseninde hareket etmek gerekirse ekonomik sistem ile yönetim yapısı ve yönetim yapısının kurgusal düzenini sağlayan siyasal rejim felsefesi bir bütün olarak değerlendirilmek durumundadır. Buna ek olarak bu bütünlüğe toplumun sosyal yapısını da dâhil etmek mümkündür (Ölmezoğulları, 2003, s. 6).

Nihai aşamada ifade edilmesi gereken husus sonuçsal bir yaklaşımı ortaya çıkartmaktadır. Buna göre coğrafi keşiflerin katkıları sayesinde Avrupa'nın siyasal yönetim sisteminin bütünleştirilmesine çalışılması amacından çıkarılması gereken sonuç merkantilizm ile birlikte ulusal zenginliğe erişen Avrupa devletlerinin kendi varoluşlarını tamamlamış olduklarıdır. Bu tamamlama vurgusunu, belki de, yeni bir başlangıç olarak anlamlandırmak da mümkündür. Böylece Avrupa'nın varoluş mücadelesinin hem ekonomik hem de siyasal yönden gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Buna olanak tanıyan veya bu sonuca kapı aralayan gerçeğin de coğrafi keşifler olduğunu vurgulamak yanlış olmayacaktır (İnalçık, 2013, s. 127-130; Burke, 2016, s. 355; Topdemir, 2013, s. 90; Arnold, 1995, s. 5-8).

Coğrafi Keşiflerden Yayılımcılık Politikalarına Geçiş

Coğrafi keşiflerin en olumsuz sonucu Avrupalı güçlerin yayılımcılık politikalarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermesidir. Avrupalılar, ilk aşamada, Afrika, Asya ve Amerika kıyılarına ticari ilişkiler kurmak amacı ile ulaşmış, ancak ilerleyen dönemlerde bu kıtalara sömürgeci ve emperyalist amaçlar için yerleşmişlerdir. Bu kıtalarda yer alan ülkeler sömürgeleştirilmiş ve siyasi ve ekonomik açıdan istismar edilmişlerdir. Afrika'nın yerli halkı Avrupa'ya ve Amerika'ya götürülmüş ve köle pazarlarında satılmışlardır. Sömürgeleştirilen yerlerde yaşayan yerli halkın uygarlaştırılması adına Avrupalı güçler tarafından kurallar konulmuştur. Avrupalı güçlerin sömürge (veya sömürü) rejiminin uygulandığı Asya ve Afrika ülkelerinde ezici bir yoksulluk meydana gelmiştir. Buna karşın sömürgeci Avrupa devletleri sömürdükleri ülkeler sayesinde ve onların zararına olacak bir biçimde önemli miktarda zenginleşmişlerdir. Bu sömürü, ham madde kaynaklarına mutlak bir biçimde ihtiyaç duyulduğu, Sanayi Devrimi ile birlikte hız kazanmıştır (Rao, 2007, s. 186).

Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir konu bulunmaktadır. Bu da Avrupalıların, Afrika halkına karşı yürütülen kölecilik veya köle ticareti uygulamasının öncüsü olmadıkları gerçeğidir. Avrupalılardan önce de Arap ve Afrika kültürlerinde kölecilik uygulamalarına rastlanılmaktadır. Bu aşamada önemli bir vurgu yapmak gerekirse köleciliğin ve köle ticaretinin Afrika kültüründe önemli bir yerinin bulunduğu ve devletlerinin işleyiş düzenlerinin önemli bir parçası olduğu ifade edilebilmektedir. Dolayısıyla Avrupalılar zaten var olan ve kabul görmüş bir sistemin işletmeciliği görevini üstlenmişlerdir (Ferro, 2017, s. 322).

Coğrafi keşifler sonucunda Avrupa'daki sosyal düzen dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm sonucunda orta sınıf ortaya çıkmış, mutlak monarşi zirveye çıkmış, din otoritelerinin baskıcı uygulamalarından kaçmak isteyen göçmen gruplar meydana gelmiş ve Hristiyan misyonerler sömürgeleştirilen yerlere Hristiyanlık Dini'nin yaymak için gitmeye başlamışlardır. Deniz yolu ile uzak mesafelere gidebilme yeteneğini kazanan Avrupalı tüccarlar ve kâşifler sayesinde Avrupa'da ticarî bir devrim başlamıştır. Nihai aşamada ise coğrafi keşifler Batı'nın dünyaya hâkim olmasının yolunu açmıştır (Rao, 2007, s. 187). Bakış açısını değiştirerek yeniden ifade etmek gerekirse Amerika'nın keşfedilmesi sömürgeleştirmenin de yeni bir boyutunu oluşturmaktaydı. Çünkü ulaşılan yeni noktada bilinen değerlerin yerine yenilerini yerleştirmek ve kültürel bir dönüşümün öncülüğünü yapmak coğrafi keşiflerin sömürgecilik ayağını oluşturmaktaydı. Bununla birlikte, sömürgeciliğin özünde belirli bir halkı sahip olduğu kültürden soyutlayarak başka bir kültüre uyumlaştırma çabası yer almaktadır. Sömürgeciliğin temel çıkış noktasından hareketle, bu uyumlaştırma, bir topluluğun başka bir topluluk üzerinde hâkimiyet kurması ile gerçekleştirilmektedir (Sommer, 2011, s. 189).

Bir ulusun inşa edilebilmesi için, öncelikle, ortak değerler kümesinin oluşturulması gerekmektedir. Bununla birlikte, inşa edilmesi beklenen ulusun hedefine ulaşabilmesinin yolu farklı toplulukların ortak değerler kümesi içerisinde yer alması koşulundan geçmektedir. Bu değerler kümesinin tarih, kültür, dil ve din unsurları ile örülmüş olması, farklı toplulukların bütünleştirilmesi aşamasında önemli bir görev üstlenmektedir. Dolayısıyla farklı toplulukların ortak değerler aracılığıyla bütünleşmesi sonucunda bir ulus bilinci ortaya çıkmaktadır (Schulze, 2005, s. 97-98). Bu anlatımın varmak istediği sonuç sömürgeleştirilen toplumların değerler kümesinde kaybettikleri ile köle olarak kendi ülkelerinden farklı coğrafyalara taşınan insanların gittikleri yerde diğer insanlarla kaynaşmasından kaynaklanan yeni bir bütünleşme bilincinin hangi yönde varlık kazanacağını sorgulamaya açmaktır (Ozankaya, 1992, s. 219-223).

Örneğin, Afrika'nın belirli bölgelerinde konumlanan bazı bağımsız uluslar yerel kültür ve kimliklerini korumakla birlikte, dünyanın çok az bir kesiminde bu ilgili değerler bozulmamış bir biçimde durmaktadır. Diğer bir anlatım şekli ile dünyanın hemen her yerinde kültür ve kimlik dönüşümü yaşanmaktadır. Bu dönüşüm dünyanın bilinmeyenlerini keşfetmek için başlatılan seferlerin sonucunda ortaya çıkan sömürgecilik, post-sömürgecilik ve nihai aşamada ise inanç ve kültürlerin birleştirilmesi ile gerçekleşmiştir (Chennells, 1999, s. 110).

Ulus devletin gelişme göstermesi kültürel bütünleşmenin hızı ile doğru orantılıdır (Schulze, 2005, s. 124). Bu da kültürel bütünleşmenin sağlanamadığı bir coğrafya üzerinde ulus devletin kurulmasının zorluk yönünü ortaya çıkartmaktadır (Ozankaya, 1992, s. 221; Nalbant, 2012, s. 205).

Sömürgecilik uygulamalarının yeni dünya düzeninde varlık gösterememesi ve tarihteki kalıplaşmış yerini alması sonucunda çok sayıda yeni ulus ortaya çıkmış ve Afrika gibi sömürgeleştirilen kıtalarda yer alan ülkelerin yoksulluk seviyesinde artış gözlemlenmiştir (Sutton, 2008, s. 98).

Kameralizm

Coğrafi keşiflerin ekonomik ve siyasal sisteme katkılarında daha önceki paragraflarda söz edilmişti. Bu bölümde ise coğrafi keşiflerin kamu yönetimi sistemine katkısı özel bir konu üzerinden anlatılmaya çalışılacaktır.

Kamu yönetimi sisteminin “ahlâk”, “felsefe” ve “siyaset” unsurlarından, bağlantılarını koparmadan, yalnızca inceleme alanı olarak ayrılması çok eski dönemlere dayanan bir süreç değildir. Bu noktada ilgili süreç Avrupa özelinde (Eryılmaz, 2012, s. 33) incelenmeye çalışılacaktır.

Kameralizm düşüncesi yönetim bilimi ve uygulamaya yansıtılan yönetim sistemleri açısından önem taşımaktadır. Çünkü modern kamu yönetimi sisteminin arkasındaki fikirsel kurgu kameralizm tarafından oluşturulmuştur. Alman dilinde yer alan “Kameralien” kelimesinin Türkçe karşılığı “Yönetim Bilimi”dir. “Kamera” kelimesi ise “mali yönetim” anlamına gelen “oda” kelimesinin karşılığını oluşturmaktadır (Eryılmaz, 2012, s. 33). Dolayısıyla coğrafi keşiflerin faydalarının ekonomiden yönetim sistemine doğru evrimleşmesi aşamasında, mali sistem ile yönetim biliminin bir arada değerlendirildiği kameralizm, (Lindenfeld, 1997, s. 15; Backhaus, 2009, s. 175) bu bağlamda, incelenmesi gereken önemli bir başlığı oluşturmaktadır.

Kameralizm, merkantilizmin Almanların ve Avusturyalıların görüşlerine göre yorumlanış biçimini oluşturmaktadır. Bu yorumlanış biçimine göre kameralizm, devlet memurlarının ekonomi alanında eğitilmesi sonucunda ekonomik kalkınmanın sağlanacağı öngörüsüne dayanan bir “eğitim programı”dır. Bu öngörü, aynı zamanda, kameralizmin ana kurgusunu oluşturmaktadır. Bu kurgu ekseninde hareket edildiği takdirde devletin merkezileştirildiği, otoriteleştirildiği ve mutlak bir varlığa dönüştürüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Çünkü kameralistler, devlet ile bireyin çıkar çatışmasında karşı karşıya geldiğini vurgulamaktaydılar (Ölmezoğulları, 2003, s. 47).

Kameralizm, Batı Avrupa’da ortaya çıkan merkantilizm düşüncesinin ana kurgusu kapsamında değerlendirilebilecek ve bu düşüncenin devlet yönetimine yansımaları olarak anlaşılabilecek uygulamaya yönelik bir kavram (Eryılmaz, 2012, s. 34) olmasından dolayı hakkında iki çeşit görüş ortaya çıkmaktadır. Birinci görüşe göre kameralizmin “uygulanamaz” veya uygulamaya yönelik olmayan akademik bir çalışma alanıdır. Buna göre kameralizm hiç kimsenin işine yaramayacak faydasız teknik bir kavramdır. İkinci görüşe göre ise kameralizm ile bağlantı kurularak, genel refah ve iyi bir kent yönetimi hakkındaki yapılan konuşmalarda daha çok yüzeysel tartışmalar gündeme gelmektedir. Bu görüşe göre kameralizm devlet hazinesinin nasıl genişletileceği konusu üzerinde durmakta ve bu aşamada insanın (veya halkın) çıkarları ile ilgilenmemektedir (Wakefield, 2009, s. 9).

Kameralizm, yöneticiye ekonomik tavsiyelerde bulunmak ve böylece devleti ekonomik bir model üzerinden yönetmek üzerine kurgulanmıştır. Yöneticilerin sorumluluk alanlarındaki insanları kendi bölgelerinde yaşamaya çeken koşulları yaratmasının en önemli sonucu bireysel çıkar üzerine oluşturulan bir düzenin varlığı ile açıklanabilmektedir. Basitleştirerek ifade etmek gerekirse bu durum yöneticilerin bireysel

çıkarlarına uyumlu bir sonucu yansıtmaktadır. Ekonomik kalkınma üzerinden kurgulanan bir yönetim modelinde, kameralistler vergiye esas değer teşkil eden bir sonuç yaratmak girişimi ile hareket etmeye çalışmaktadırlar (Backhous, 2009, s. 175).

Coğrafi keşiflerin maddi getirileri ile devletin hazinesinin zenginleşmesi sonucunda vergilendirme üzerinde bürokratik bir kontrolün yapılması kaçınılmaz bir duruma gelmiştir. Kameralistler veya daha doğru bir ifadeyle bu düşüncenin taşıyıcıları vergilendirmenin bürokratik kontrolünün işleyiş sürecini üstlenmişlerdir (Lindenfeld, 1997, s. 15).

Kameralizm düşüncesinin yalnızca servet üzerine odaklandığını ifade etmek yanlış olacaktır. Çünkü birincil vurgu için servet üzerine odaklanılmasına rağmen, kameralist yazarlar devletin denetim ve yönetim unsurları üzerinden de anlatımlarını genişletmeye çalışmışlardır. Örneğin, toplumsal eğitim, halk sağlığı ve çevre politikaları ve hatta üreticiler birliği olarak da adlandırılabilir lonca sistemi hakkında da düzenlemeler yapılması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Backhous, 2009, s. 175).

Kameralizmin üzerine odaklandığı önemli bir konu da devletin ve özel anlamda da yönetim sisteminin varlığının nasıl sürdürüleceğidir. Bir devletin varlığının devamlılığını sağlayabilmek için ilk önce askeri bir güce ihtiyaç duyulmaktadır. Bu askeri gücü sağlamlaştıracak ekonomik kuvvetin ise teknolojik gelişmeler, toplum düzeni içerisindeki insan sermayesi ve yeni girişim alanlarının yaratılması ile desteklenmesi gerekmektedir (Wagner, 2012, s. 126). Dolayısıyla kameralizmin, gerçekte, devlet yönetimi açısından “ekonomi, maliye, muhasebe, yönetim sanatı, örgüt ve personel sorunları ve yöneticilerin seçimi ve eğitimi gibi...” farklı disiplinler ile desteklenmiş çok boyutlu bir tarafının olduğu ifade edilebilmektedir (Demir ve Yavaş, 2015, s. 97).

İlgili konuyu Almanya özelinde sürdürmek gerekirse kent yönetimlerindeki kamu otoritelerinden söz etmek gerekecektir. Almaya’daki kent yönetimleri tarihsel bir gelenek olarak kent halkının sağlık, güvenlik, ticaret, tüketilen yiyecek ve içeceklerin denetimi, tekstil ve genel ahlak kurallarının toplum içerisinde uyulmasını sağlamak gibi her çeşit ihtiyacı karşılamaktan sorumluydular. Ancak 30 Yıl Savaşı sonucunda hâkimiyet alanını genişleten kent soyluları (veya derebeyleri) kendi yönetim uygulamaları toplumun günlük yaşantısına yansıtmaya çalışmışlardır. Ancak Alman prenslerinin güçleri (veya otoriteleri) bu nedenle hem teoride hem de gerçekte sınırlı ve mutlaktı. Bu karışıklık hükümdarlığa dayanan vergilendirme yetkisinin sömürü gücünün artmasına ve vergi(lendirme) ile prens arasındaki ilişkinin kuvvetlenmesine sebep olmaktadır. Kameralizm ise bu noktada meydana gelen karışıklığı çözüme kavuşturacak bir çözüm merkezi olarak ortaya çıkmaktaydı. Bu bağlamda, kameralizm, bu çelişkili gücün ve sorumluluğun doğrusal çizgisini bütünleştirmek ve dengelemek için görev yapmaktaydı (Hull, 1997, s. 155).

Bu aşamada modern Alman siyasal ve ekonomi düşüncesini kurgulayan Johann Heinrich Gottlob von Justi’dan (1717-1771) söz etmek önem taşımaktadır. Justi’ye göre geleneksel toplum yapısından modern ticari toplum oluşumuna geçişin anahtar noktası siyasal bir devrim veya dönüşümdür. Justi, siyasal alanda bir devrim gerçekleştirilmedikçe modern ticari toplum yapısına geçişin oldukça zor olduğunu belirtmektedir. Buna göre kamu kurumlarının piyasa öncesi veya piyasa temelinden yoksun bir toplum düzeninden piyasa tabanlı toplum yapısına geçişin sağlanabilmesi için ekonomik ve siyasal sorunların çözüme kavuşturulması gerekmektedir (Adam, 2006, s. 11-17).

Justi'yi kameralizm alanında önemli yapan husus bir süreç çerçevesinde şekillenen bu düşünce sisteminin, kendisi tarafından akademik ve teorik bir disiplin olarak kabul edilmesinde gizlidir. Bu sayede kameral bilimlerin doğası değişime uğramış ve mutlak mutluluğu ve refahı arayan bir devlet disiplini konumuna yükselmiştir (Nokkala, 2019, s. 13).

Justi'ye göre kameral bilimler başarılı bir ekonominin anahtarıdır. Çünkü Justi siyasal ve ekonomik alanda bir dönüşüm veya büyük bir devrim yaşanmadığı sürece, Avrupa uygarlığının yıpranmaya mâhkum olacağına inanmaktaydı. Justi'nin bu inancı kameralizm kapsamında teorik ve pratik düşüncenin aynı çerçeve içerisinde değerlendirilebileceği düşüncesinden kaynaklanmaktaydı (Nokkala, 2019, s. 29-32).

İbni Haldun ise devletin yaşamını devam ettirebilmesi ve faaliyetlerini sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu "memur" ve "asker" in "mal" ve "para" sayesinde yaşayacağını belirtmiştir. Bu çerçevede değerlendirildiği takdirde İbni Haldun devletin sürekliliğini idari organlara ve idari organların sürekliliğini ise ekonomiye dayandırmıştır (Haldun, 1996, s. 78). Bu noktada Justi'nin kurguladığı devlet ile insan arasındaki servet bağlantısına (Backhaus, 2009, s. 175) değinmek gerekmektedir. Justi, "kameralizm düşüncesinin en çarpıcı özelliği devletin sınırları içerisinde yaşayan insanların bütün yeteneklerinin ve hatta halkın kendisinin bile devletin servetinin bir parçası olmasıdır" (Justi, 1758, s. 160; akt. Backhaus, 2009, s. 175) diyerek bir döngüden söz etmektedir. Bu döngü de İbni Haldun'un ifadeleri ile paralellik taşımaktadır.

Sonuç

Coğrafi keşifler mutlak ancak bilinmeyen bir gerçekliğin bilinir bir hale getirilmesi veya sadece merak duygusu ile yola çıkılarak keşfetme arzusunun tatmin edilmesi amaçları için yapılan bir girişim değil, aksine bilinçli biçimde ticaret yollarının açılarak yeni pazar arayışlarının gerçekleştirildiği bir faaliyetin teknik adıdır. Bu açıdan düşünüldüğü takdirde coğrafi keşifler ticaret kaynaklı amaçlardan yeni koloniler kurulması ve nihai aşamada ise yeni devletlerin varlık kazanabilmesi için gerekli olan yönetsel zeminin oluşturulmasının öncü faaliyetleridir.

Gelinen noktadan geçmişe doğru bakıldığında coğrafi keşiflerin temel olarak yalnızca değerli madenlere sahip olmak, kendi kültürünü yeni kıtalarda hâkim konuma yükseltmek ve nihai aşamada ise bu yarışı kimin kazandığına bağlı olarak dünya hükümdarlığına ulaşmak amacı ile yapıldığı anlaşılmaktadır. Coğrafi keşifler sistemli bir biçimde keşfetme, yerleşme ve sömürme üçlemesinin odak noktasında durmaktadır. Dolayısıyla coğrafi keşifleri tek bir boyuttan değerlendirmek yanlış sonuçların üretilmesi için bir zemin oluşturacaktır. Çünkü incelemeler kapsamında ulaşılan sonuca göre hiçbir kâşif sadece merak duygusunu tatmin etmek veya adının dünya tarihine geçmesi için zorlu seferlere çıkmamıştır. Her kâşifin arkasında kendisini maddi olarak destekleyen devletlerin olması, coğrafi keşiflerin birer devlet politikası oldukları sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Devletler hem ekonomik hem de yönetsel açıdan güçlü olabilmek için sınırlarının ötesinde yaşanan ayrı hayatları bilmek zorundadırlar. Bu durum ise bir şekilde dünyaya açılmanın yollarını bulmayı zorunlu hale getirmektedir.

Güçlü bir ekonomik sistemin devlet yönetiminde sürdürülebilir olması için bu sistemi destekleyebilecek, açıklarını kapatabilecek, sorunlarını ortadan kaldırabilecek ve yeni gelişmelerine uygun bir zemin yaratabilecek kuvvetli bir yönetim sistemine ihtiyaç

duyulmaktadır. Çünkü hiçbir güçlü ekonomi zayıf bir yönetim sisteminin kurgusal düzeni arasından ortaya çık(a)mamaktadır. Ekonomi kamu yönetimi sistemi ile desteklenmeli, sistem işlerken ekonomik faaliyetler de aralıksız bir biçimde üretkenliğine ve kazancına devam etmelidir. Ancak bu sayede güçlü bir ekonomik sistem hem uygulanabilir hem de sürdürülebilir olabilmektedir.

Coğrafi keşiflerin ardından gelişen ekonomik temelli yönetim mantığının kendisine uygun bir zemin bulması için çok uzun bir zaman geçmesine gerek kalmamıştır. Avrupalı'nın açtığı yolda ilerleyebilmek için yine kendisinin geliştirdiği yöntem kamu yönetimi sistemine yansımış ve devlet memurlarının yönetsel faaliyetlerinin ekonomi adı verilen tek bir unsur üzerinden sürdürülmesi fikri benimsenmiştir. Bu fikir ilerleyen zaman içerisinde güçlü ekonomik modellerin güçlü kamu yönetimi sistemleri içerisinde var olabileceği öngörüsünün deneyimlendiği bir alanda değer kazanmıştır. Dolayısıyla kendisine yeni bir kazançlı yol açmak için bilinmezliğe doğru yelken açan Avrupalı'nın gelinen noktadaki zenginliğinin, farklı kıtalardaki konuşulan dilinin, yaşatılan kültürünün ve farklı milletlerin yönetilmesi için oluşturulan yeni yönetim sisteminin açıklaması yayılımcı bir zihniyetin baskın karakterinde gizlidir.

Sömürgeleştirilen ülkelerin ve köleleştirilen milletlerin zaman içerisinde özgürlüklerini kazanmalarına rağmen, yaşanan dönemde bile kendilerine öğretilen sınırlar dışına çıkamamalarının sebeplerini uzak mesafelerden gelerek kâşiflik ruhu ile yapıldığı varsayılan coğrafi keşiflerin arka planında aramak gerekmektedir. Bu gerçeklerden dolayı coğrafi keşiflerin ilk aşamada ekonomik ve nihai aşamada ise yönetsel kurgularını incelemek önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Adam, U. (2006). *The Political Economy of J.H.G. Justi*. Germany: Peter Lang AG Publishing.
- Altunan, S. (2013). Yeniçağ'da Avrupa ve Osmanlı (15-17. Yüzyıl), (Ed.: Taciser Sivas). *Uygurluk Tarihi*, (ss. 286-320). Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2265, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1262, Eskişehir.
- Arnold, D. (1995). *Coğrafi Keşifler Tarihi*. Çev. Osman Bahadır, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Backhaus, U. (2009). Johann Heinrich Gottlob von Justi (1717-1771): Health as Part of a State's Capital Endowment, (Ed.: Jürgen Georg Backhaus). *The Beginnings of Political Economy: Johann Heinrich Gottlob von Justi*, (pp. 171-195). Springer. USA.
- Burke, P. (2016). *Avrupa'da Rönesans Merkezler ve Çeperler*. Çev. Uygur Abacı. İstanbul: İslık Yayınları.
- Burke, P. (2003). *Avrupa'da Rönesans Merkezler ve Çeperler*. Çev. Uygur Abacı. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Chennells, A. (1999). Essential Diversity: Post-Colonial Theory And African Literature, *BRNO Studies in English* 25, 109-126.
- Coşkun, İ. (2003). Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme, *Sosyoloji Dergisi*, 3 (6), 45-69.
- Demir, Ö. (1995). Joseph A. Schumpeter: Hayatı, Eserleri ve Katkıları, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 50 (1), 155-172.

- Demir, K.A & Yavaş, H. (2015). Kamu Yönetiminin Geleceği Üzerine Kavramsal Bir Tartışma, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13 (25), 91-113.
- Demircioğlu, A. (2018). *İbn Haldun'da İnsan ve Medeniyet*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Ergil, D. (1984). Toplumsal Örgütlenmenin Yapısı, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 39 (1), 15-31.
- Eryılmaz, B. (2012). *Kamu Yönetimi Düşünceler-Yapılar-Fonksiyonlar-Politikalar*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Ferro, M. (2017). *Sömürgecilik Tarihi Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20.Yüzyıl*. Çev. Muna Cedden, Ankara: İmge Kitabevi.
- Giddens, A. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet*. Çev. Cumhur Atay, İstanbul: Kalkedon Yayınevi.
- Goff, J. L. (2008). *Avrupa'nın Doğuşu*. Çev. Timuçin Binder, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Haldun, İ. (1996). *Mukaddime II*. Çev. Zakir Kadiri Ugan, Şark İslam Klasikleri: 4, Yayın No: 482, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Hansen, E. D. (2005). *European Economic History: From Mercantilism To Maastricht And Beyond*. Denmark: Copenhagen Business School Press.
- Hinds, K. (2010). *Everyday Life In The Renaissance*. New York: Benchmark Books (Marshall Cavendish).
- Hull, I. V. (1997). *Sexuality, State, and Civil Society in Germany, 1700-1815*. USA: Cornell University Press.
- İnalçık, H. (2013). *Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*. 4. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Justi, J. H. G. von (1758). *Staatswirthschaft oder Systematische Abhandlung aller ökonomischen und Cameralwissenschaften (The State Economy or Systematic Treatment of all Economic and Cameralist Sciences)*, Leipzig: Breitkopf. Vol. I.
- Lewis, B. (2008). *Çatışan Kültürler Keşifler Çağında Hıristiyanlar Müslümanlar Yahudiler*. Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Lindenfeld, D. F. (1997). *The Practical Imagination: The German Sciences of State in The Nineteenth Century*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Luraghi, R. (2000). *Sömürgecilik Tarihi*. Çev. Halim İnal, İstanbul: E Yayınları.
- Magnusson, L. (2015). *The Political Economy of Mercantilism*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Magnusson, L. (2007). Introduction (pp. xi-xxxv). (Author: Eli F. Heckscher). *Mercantilism*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Mardin, Ş. (1991). *Türk Modernleşmesi (Makaleler 4)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Meyer, J., Tarrade, J., Rey-Godzeiguer, A. & Thobie, J. (1991). *Histoire de la France Coloniale*. Paris: Armand Colin.
- Nalbant, A. (2012). *Üniter Devlet Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- McNeill, W. H. (2002). *Dünya Tarihi*. Çev. Alâeddin Şenel, 6. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Nokkala, E. (2019). *From Natural Law to Political Economy: J.H.G. von Justi on State, Commerce and International Order*. Wien: LIT Verlag.

- Ozankaya, Ö. (1992). Ulusal Toplumun ve Ulusal Kültürün Kurucu Ögeleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 10, 213-225.
- Ölmezoğulları, N. (2003). *Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Özgen, N. (2010). Bilim Olarak Coğrafya ve Evrimsel Paradigmaları. *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, s. 1-26.
- Pater, W. H. (2002). *Rönesans*. Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Peucker, H. (2012). Mercantilism (pp. 93-121). (Ed. Jürgen Georg Backhaus), *Handbook Of The History Of Economic Thought: Insights On The Founders Of Modern Economics*. USA: Springer.
- Rao, B. V. (2007). *World History From Early Times To AD 2000*. India: Sterling Publishers Private Limited.
- Sanay, E. (2007). *İbni Haldun ve Düşünceleri*. Ankara: Gün Yayınları.
- Schulze, H. (2005). *Avrupa'da Ulus ve Devlet*. Çev. Timuçin Binder, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Skousen, M. (2007). *İktisadi Düşünce Tarihi Modern İktisadın İnşası*. Çev. Mustafa Acar, Ekrem Erdem ve Metin Toprak, Ankara: Adres Yayınları.
- Smith, A. (2007). *Ulusların Zenginliği II*. Çev. Metin Saltoğlu, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Sommer, M. (2011). Colonies-Colonisation-Colonialism: A Typological Reappraisal. *Ancient West & East (Peeters Online Journals)*, 10, 183-193.
- Sutton, F. X. (2008). Klâsik Kalkınma İdeolojisinin Altın Çağında Ulus İnşası (s. 72-102), (Ed. Francis Fukuyama). *Ulus İnşası*. Çev. Hasan Kaya, İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Tanilli, S. (2011). *Uygurluk Tarihi*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Topdemir, H. G. (2013). Coğrafi Keşifler, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Mayıs, 90-93.
- Topdemir, H. G. ve Unat, Y. (2008). *Bilim Tarihi*. Ankara: PEGEM Akademi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük, (Sancak, İskele, Kıç, Omuzluk), <<https://sozluk.gov.tr/>>, (Erişim Tarihi: 10.09.2019).
- Yalçınkaya, A. (2013). Sorgulanan Dinsel İktidar ve Prens, (Ed.: Mehmet ali Ağaoğulları). *Siyasi Düşünceler Tarihi*, (ss. 68-98). Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2870, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1827, Eskişehir.
- Wagner, R. E. (2012). The Cameralists: Fertile Sources for a New Science of Public Finance (pp. 123-135). (Ed. Jürgen Georg Backhaus), *Handbook Of The History Of Economic Thought: Insights On The Founders Of Modern Economics*. USA: Springer.
- Wakefield, A. (2009). *The Disordered Police State: German Cameralism As Science And Practice*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Weber, M. (1999). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. Çev. Zeynep Gürata, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Wood, D. (2002). *Medieval Economic Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.